

ПІДВИЩЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ СВІДОМОСТІ СУСПІЛЬСТВА – ШЛЯХ ДО РІВНОСТІ В СФЕРІ ОБОРОНИ ТА БЕЗПЕКИ

Чоботько М. А. викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0002-4641-6592>

Чоботько І. І. старший викладач кафедри фізичного виховання та тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0003-4655-5696>

Сучасне суспільство постійно стикається з питаннями гендерної рівності та участі жінок у військовій службі. Традиційні уявлення про ролі статей у суспільстві нерідко не відображають реальні можливості та потреби, що приводить до виникнення стереотипів. Проте сучасний світ постійно змінюється, і з ним змінюються й уявлення про гендерні ролі. Стаття розглядає тенденції зміни стереотипів у сучасному світі та заходи, спрямовані на забезпечення гендерної рівності у сфері оборони та національної безпеки. Не глядачі на наявність стереотипів, у останні роки спостерігається зростання кількості жінок, які обіймають керівні посади та беруть участь у військових структурах.

Ключові слова: гендерна рівність; жінки; військова служба; стереотипи; сектор оборони.

Вступ. У минулому уявлення про жінку було не дуже розвиненим морально, і, на жаль, в певній мірі це уявлення передалося й до нашого покоління, впливаючи на гендерну нерівність між жінками та чоловіками. Уявлення, що гендер стосується виключно порушень прав жінок, стало досить укоріненим у нашому розумінні і часто зрівнюється з поняттям "стать". Проте гендер та стать - це не тотожні поняття. Усі привикли до того, що лише права жінок потребують корекції, але всі забувають, що також потрібне законодавче регулювання для прав чоловіків. Гендерна рівність передбачає наявність абсолютно рівних умов для осіб обох статей у реалізації всіх прав людини та можливість брати участь у всіх сферах життя, зокрема у політиці, економіці, соціальному та культурному розвитку.

Рис.1. Фото взято з веб-ресурсу «Почуй військову»: фотовиставка з історіями жінок, які у війську» (січень 2024)

Гендерна рівність є основною умовою для розвитку людства як демократичної держави. Отже, гендерна рівність - це рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життя суспільства.

Питання гендерної рівності важливе у будь-якій сфері професійної діяльності. Однією з основних проблем є те, що участь жінок у так званих "чоловічих" професіях не розглядається як важлива та необхідна. Традиційно в цих професіях чоловіки мають домінуюче становище. Проте, за останні кілька років ця тенденція поступово змінюється. Попередження, що жінки не можуть служити в армії або працювати в "чоловічих" професіях, існує навіть у сучасному світі. Проте варто пам'ятати, що більшість сучасних жінок мають достатній рівень фізичної підготовки, щоб служити в Збройних силах України. Проте, для того щоб це стало звичним, потрібно багато часу і зусиль Дуденко М.О., Чоботько М.А. (2022). Наприклад, в Ізраїлі в 2000 році до Закону про військову службу була внесена поправка, згідно з якою жінки мали таке ж право обіймати будь-яку посаду у Збройних силах Ізраїлю, як і чоловіки. Ця поправка дала жінкам можливість бути визнаними фізично та психологічно придатними для роботи в армії на рівні з чоловіками. Питання про те, чи може жінка обіймати

певну посаду, залишається на розсуд військових командирів у кожному конкретному випадку.

Метою статті є аналіз та обговоренні проблем гендерної рівності у військовій сфері, висвітленні тенденцій її зміни в умовах сучасного світу, а також у підтримці заходів, спрямованих на забезпечення рівних можливостей для жінок у секторі оборони та національної безпеки.

Завдання статті: аналіз сучасного стану участі жінок у військовій службі та огляд обмежень, які існують для жінок у цій сфері, зокрема в контексті законодавства України; висвітлення тенденцій зміни стереотипів у суспільстві щодо ролі жінок у сфері оборони та національної безпеки, враховуючи розвиток подій в контексті конфлікту з РФ; аналіз заходів, спрямованих на забезпечення гендерної рівності у секторі оборони та національної безпеки, включаючи законодавчі та інституційні ініціативи; висвітлення позитивної динаміки у залученні жінок до військової служби та їхньої участі на керівних посадах у сфері безпеки та оборони, зокрема на прикладі відомих державних структур; виявлення проблем, з якими стикаються жінки при вступі у військову службу, зокрема у контексті фізичної підготовки, а також аналіз шляхів вирішення цих проблем з урахуванням гендерної перспективи.

Теоретичне підґрунтя. Згідно ресурсу порталу новин Укрінформ «Аваков: Майже 39% працівників системи МВС - жінки» (04.12.2019 р.) з моменту вторгнення РФ до України «Жінки відчули потребу й необхідність долучитися до справи захисту Батьківщини, цілісності своєї землі й держави. Але на той час у законодавстві України було багато обмежень для того, щоб жінка повноцінно виконувала свої обов'язки військової служби. Так, наприклад, для жінок були переважно відкриті посади тилового забезпечення, фінансування і небойові посади. Тобто у них не було змоги офіційно обіймати посади, за якими вони практично виконували свої обов'язки. Їх оформлювали швачками, прачками, кухарками, але насправді вони були снайперками чи кулеметницями», – пригадала Любов Гуменюк. "За два останні роки впровадження політики можна побачити досить цікаву, і на мій погляд,

позитивну динаміку, – збільшення частки жінок. І в ДСНС – на 5 відсотків, і в Національній поліції – на 2 відсотки, і в Нацгвардії збільшення відбулося десь на 7 відсотків", – повідомила заступник міністра внутрішніх справ Тетяна Ковальчук. Так за даними інтернет порталу новин Укрінформ «Кількість жінок у підрозділах МВС зросла – заступник міністра» (07.12.2019 р.) це призвело до збільшення кількості жінок на керівних посадах, зокрема, в Нацполіції: більш як на 4 відсотки збільшилася кількість жінок, у ДМС – на 0,5 відсотка, у Нацгвардії – на 3,5 відсотка. За останній час у структурі МВС та ЗСУ спостерігається тенденція збільшення кількості жінок-працівниць, що обіймають керівні посади. "Сьогодні в системі МВС кількість жінок становить майже 39%. І майже кожна п'ята з них працює на керівній посаді", – сказав міністр.

В інтернет ресурсі «Впровадження гендерної рівності у секторі безпеки і оборони України: досягнення та виклики» (17.12.2019 р.) зазначають, що Уряд України невинно працює в напрямі європейської та євроатлантичної інтеграції. У нашій діяльності особлива увага приділяється інтеграції гендерної рівності у секторі безпеки та оборони. Уряд визнає, що цілей реформи не можна досягти без урахування гендерної рівності, яка пов'язана з основоположними цінностями демократії, особистою свободою, правами людини та верховенством права. Збільшення кількості жінок, які вступають на службу до органів внутрішніх справ та збройних сил, та жінок офіцерів, що займають керівні посади показує, що країна готова до змін у секторі гендерної політики у сфері оборони та національної безпеки.

В інтернет ресурсі «У нашому війську служить понад 31 тисяча жінок» (4 Березня 2021) та дослідниця Дубчак Н.І. (2008) наголошують, що сьогодні жінки активно реалізуються в усіх сферах громадської діяльності, в тому числі й у сфері оборони країни. Якщо Збройні Сили України спочатку були найконсервативнішим державним закладом у питанні жіночої військової служби, то в 2020 році у Збройних Силах України проходили службу 31757 жінок, що становить 15,6% від загальної кількості військовослужбовців. Дослідники Спіріна Т.П., Грицуняк І.С.

(2019) стверджують, що у збройних силах більшості країн досі переважають чоловіки. Це ґрунтується на стереотипі розподілу ролей за статтю у суспільстві. Загальною думкою є, що саме чоловіки «повинні обороняти країну та захищати слабких – дітей, жінок та осіб похилого віку».

Більшість стверджень спирається на те, що жінки мають слабкішу фізичну підготовку аніж чоловіки, тому у бойових ситуаціях їх дії не такі ефективні. Але цей аргумент хибний, бо дані різноманітних досліджень показують, що фізичні досягнення, які встановили чоловіки 10-20 років тому, на даний момент є доступними для жінок Чоботько М.А. (2022). Фізична підготовка – залишається гострою проблемою в вирішенні деяких питань. Якщо взяти до прикладу фізичні нормативи в деяких країнах НАТО, то вони зрівняні, як для чоловіків, так і для жінок. Але, щоб жінка виконала нормативи на рівні з чоловіком, для цього потрібна ефективна підготовка. Наша система освіти в цьому питанні відстає. Ще з дитинства в школах звикли поділяти фізичні вправи: для дівчат та для хлопців. Хлопцям вже з шкільних років на заняттях з фізкультури надається більше фізичного навантаження, строгіше відношення до складання нормативів та вправ і т. д. А от для дівчат – надається все це в спрощеному варіанті (легші вправи та більше часу на виконання нормативів і т. д.) Чоботько М.А. (2022). Отже коли рівень фізичної підготовки у хлопців більш розвинений, а дівчатам надається слабший рівень підготовки, то в результаті отримаємо більш витривалих та фізично здібних хлопців, аніж дівчат. Дівчата не зможуть без такої підготовки, як у хлопців, зробити на рівні з ними фізичні вправи та виконати нормативи. З такої здавалося б дрібниці і починається гендерна нерівність, такий приклад показує нерівний підхід до жінок та чоловіків. І це лише одна проблема з якою ми стикаємося кожен день, а якщо копнути глибше то їх сотні.

Професіоналізм, стресостійкість, стійкість в екстремальних ситуаціях, добре розвинуті фізичні можливості стоять на першому рівні у професійній армії. Тому, коли жінки та чоловіки отримують однакову підготовку та рівне ставлення, жінки можуть виконувати свої обов'язки так само

ефективно, як і чоловіки. Тим більше, що не всі чоловіки «гарні» військовослужбовці. Враховуючи постійно мінливий характер сучасного бою, кількість м'язів не відіграє важливої ролі, тому стать не повинна бути основним фактором, що визначає ролі чоловіків і жінок у військовій структурі Чоботько І.І., Чоботько М.А. (2022). За опитуванням та відгуками командирів військових частин та підрозділів саме жінки-службовці ретельніше та більш старанно виконують свої обов'язки. За словами їх колег, основними позитивними моментами жіночої військової служби є:

- велика працездатність;
- внутрішня самодисципліна;
- відповідальність за доручену справу;
- професіоналізм.

Присутність жінки значно пом'якшила морально-психологічну атмосферу у військовому колективі, зробила командирів і начальників стриманішими, а головне – значно підвищила культуру взаємин між самими військовослужбовцями.

Кількість жінок у сфері оборони збільшується, що відповідає світовій тенденції національного розвитку. Але у процесі переходу до європейських стандартів у сфері оборони, на жаль, жінки продовжують відігравати роль «допоміжної сили» і реальних рівних можливостей немає. Рівень усвідомлення та стереотипи у цьому питанні продовжують відповідати стандартам і практикам «радянської доби» Оргієць, Д., Чоботько, М. (2020).

Ще одна важлива якість – мотивація, з якою метою людина йде до армії і т.д., адже для жінок є різні цілі:

- збагачення (грошове забезпечення);
- стрімке духовне прагнення, тобто це зазвичай стійке патріотичне переконання;
- бажання показати та доказати, що жінка спроможна на щось більше, аніж стояти у плити та виховувати дітей.

Методи дослідження. Впродовж дослідження було використано такі методи:

– аналіз законодавства: вказує на обмеження, які існують для жінок у виконанні військової служби з моменту вторгнення Росії до України. Цей аналіз законодавства стосується обмежень у військовому складі та доступу до керівних посад у військових структурах.

Питання психології

– статистичний аналіз: в тексті приводяться дані щодо збільшення частки жінок у різних військових структурах, а також їхня участь на керівних посадах. Цей аналіз базується на статистичних даних про кількість жінок у різних секторах оборони та безпеки.

– документальний аналіз: використовується цитування висловлювань представників уряду та інших осіб, що підтверджують тенденцію до змін у політиці стосовно гендерної рівності у сфері оборони та національної безпеки.

– літературний аналіз: висновки та дослідження, які розкривають стереотипи щодо ролі жінок у військовій сфері та вказують на їхні можливості та досягнення у цій галузі.

– критичний аналіз: аналіз та критичне сприйняття аргументів, що стверджують про слабкішу фізичну підготовку жінок та інші стереотипи, що обмежують участь жінок у військовій службі.

– емпіричні методи: вимірювання показників, пов'язаних з участю жінок у військовій службі, порівняння даних щодо жінок та чоловіків у військовій сфері.

Результати та обговорення. За даними ресурсу «Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії» (20.02.2024 р.) жінка мала право навчатися военній справі про що свідчить багато історичних описів. Згідно за інформацією «Російського вторгнення в Україну (з 2022)». Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії» (7.03.2024 р.) українські жінки успішно приєднуються до різних функцій з моменту російського вторгнення в Україну 2022 року, яке було здійснено 24 лютого 2022 року. На етапі розвитку за даними «Російсько-української війни (з 2014)». Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії» (6.06.2023 р.) з 2014 року здійснилося численне зростання присутності жінок в українському війську, включно з доступом до посад, які були раніше зарезервовані лише для чоловіків. Вони стали доступними і для жінок, а спільна кількість жінок, які приєдналися до Збройних сил України, зросла до того ж вдвічі, а втім дискримінація і переслідування залишилися серйозними питаннями в середовищі українських військових. Значна кількість жінок вирішила

воювати у складі Збройних сил України у відповідь на російське вторгнення.

Зіткнувшись із цією російською загрозою, покоління українок зробило крок вперед в шляхах, які були б немислимыми протягом більшої частини минулого тисячоліття. З 2018 року українські жінки мають той самий юридичний статус, що й чоловіки у Збройних силах, і хоча багато хто каже, що зіткнулися з сексизмом з боку деяких колег, вони широко прийняті та виконують ті ж завдання, що й чоловіки, зокрема на передовій Чоботько М.А. Чоботько І.І. (2020). Щонайменше 30 000 осіб були у збройних силах - близько 10% від загальної кількості - до початку війни, і з тих пір їх кількість швидко зросла. Набагато більше жінок приєдналися до підрозділів територіальної оборони, і незліченні мільйони підтримують військові зусилля іншими способами. Останні дані показують, що жінки складають 22,8% збройних сил.

За даними порталу новин «Скільки жінок-військовослужбовців служать у Збройних Силах України — нові дані Кадрового центру» (4 грудня 2021) наразі, понад 50 тисяч жінок працює у лавах ЗСУ, а близько 5000 з них служать безпосередньо на фронті та борються з російськими окупантами, -такі дані надала заступниця міністра оборони України Ганна Маляр.

Таким чином можна побачити (рисунок 2), що кількість жінок в лавах ЗСУ стрімко зросла, якщо порівнювати з минулими роками. Навіть відбувались дискусії, щодо професій, які несуть шкоду для здоров'я жінок, в яких наші представниці жіночої статі, відстояли своє право на вибір таких професій Чоботько М.А. (2021). До початку проведення РФ «спеціальної військової операції», багато жінок, які перед тим як взяли зброю в руки та пішли на фронт, займалися лише цивільними справами (таблиця 1).

Таблиця 1

Кількість жінок, які проходять службу у Збройних Силах України за період з 2005 по 2021 роки. «Скільки жінок-військовослужбовців служать у Збройних Силах України – нові дані Кадрового центру» (4.12.2021 р.)

Питання психології

Рік	Кількість жінок, чол.
2005	19366
2006	19228
2007	18536
2008	17942
2009	17783
2010	17386
2011	17008
2012	16962
2013	16557
2014	14319
2015	17044
2016	20123
2017	24897
2018	26617
2019	29754
2020	32589
2021	35972

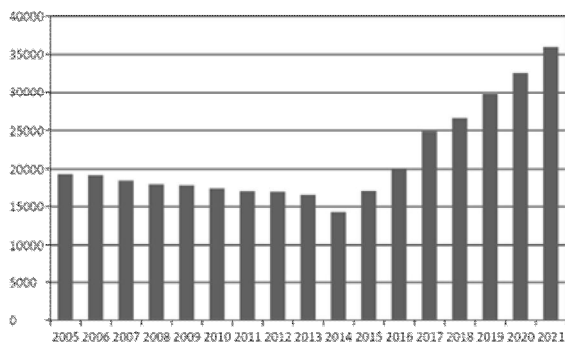

Рис. 2. Динаміка жіночого складу у збройних силах за період з 2005 по 2021 роки. «Скільки жінок-військовослужбовців служать у Збройних Силах України – нові дані Кадрового центру» (4.12.2021 р.)

За даними інформаційного агентства Interfax-Україна «Чисельність жінок у ЗСУ -

понад 62 тис. осіб, близько 5 тис. виконують завдання в районі проведення бойових дій» (20.11.2023 р.) наразі у Збройних Силах України чисельність жінок складає 62 062 осіб (7,3 % від загальної чисельності особового складу Збройних Сил України), із них:

- військовослужбовці – 43 479 осіб (5,3 %), у тому числі:
 - офіцерський склад – 7 709 (6,6 %);
 - сержантсько-старшинський склад – 11 732 (6,6 %);
 - солдати – 22 704 (4,4 %);
 - курсанти – 1 334 (18,1 %);
 - цивільний персонал (працівники) – 18 583 особи (48,2 %).

На керівних посадах перебуває 5160 військовослужбовців-жінок в тому числі:

- офіцерів – 2890 осіб;
- сержантів – 2270 осіб.

Кількість військовослужбовців-жінок, які мають неповнолітніх дітей становить 18012 осіб (рисунок 3).

3171 військовослужбовців-жінок знаходяться у відпустці по догляду за дитиною.

2556 військовослужбовців-жінок мають статус матері одиночки.

Близько 5 000 військовослужбовців-жінок виконують завдання в районі проведення бойових дій.

Кількість військовослужбовців – жінок, яким встановлено статус учасника бойових дій складає 13487 осіб (таблиця 2).

Таблиця 2

Порівняна статистика жіночого складу у збройних силах за період з 2014 та 2023 років. «Чисельність жінок у ЗСУ - понад 62 тис. осіб, близько 5 тис. виконують завдання в районі проведення бойових дій» (20.11.2023 р.)

рік	жінки у ЗСУ							
	загальна кількість жінок	військово службовці	статус учасника бойових дій(убд)	офіцерський склад	сержантсько-старшинський склад	солдати	курсанти	цивільний персонал
2014 АТО	49926	16557	101	1633	4754	9707	370	33369
2023 війна	62062	43479	13487	7709	11732	22704	1334	18583

Питання психології

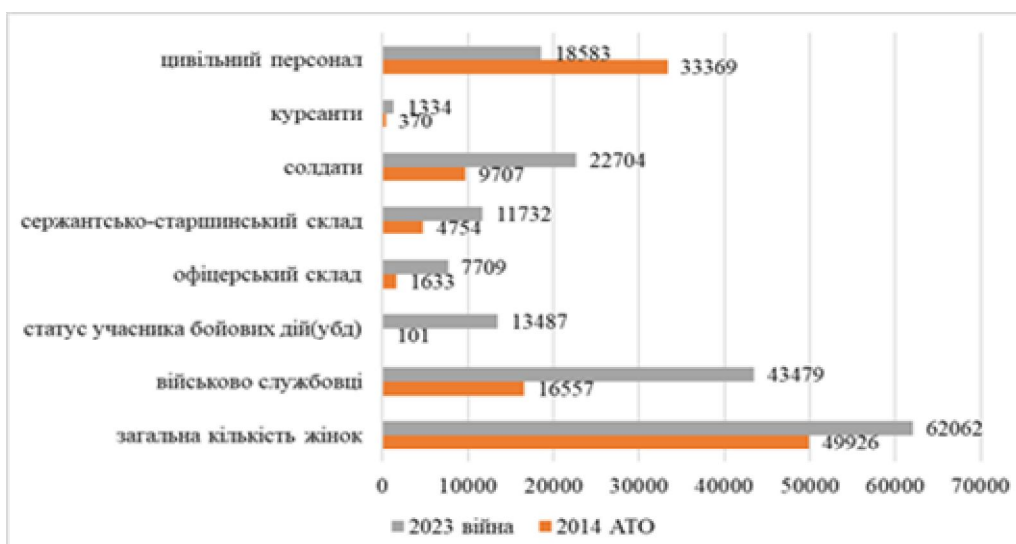

Рис. 3. Діаграма порівняльної статистики жіночого складу у Збройних Силах України з 2014 та 2023 роки.

За даними ресурсу «Із 2014 року кількість жінок у Збройних силах України зросла у два з половиною рази» (15.03.2023 р.), станом на жовтень 2023 року, кількість жінок у Збройних силах України зросла до 62 062 осіб, що становить 7,3% від загальної чисельності ЗСУ. З них військовослужбовиць – 43 479 осіб (5,3%). Це свідчить про стійку тенденцію збільшення чисельності жінок у ЗСУ, що з 2014 року зросла у два з половиною рази, як повідомила спеціалістка відділу з гендерних питань та зав'язків з релігійними організаціями Департаменту гуманітарного забезпечення МОУ Любов Гуменюк. За словами Гуменюк, така позитивна динаміка свідчить про серйозні зрушення в ЗСУ, завдяки планомірній роботі Міноборони. Речник ЗСУ Богдан Сенік вважає, що створення жіночого бойового підрозділу позитивно вплине на розвиток Збройних сил України, забезпечить доступ жінкам до посад та забезпечить їм рівні права щодо проходження військової служби Чоботько М.А. (2020).

У ресурсі «На полі бою в Україні найбільша кількість жінок в новітній історії – Міноборони» (21.11.2023 р.) за словами заступниці міністра оборони Наталії Калмикової «Сьогодні на полі бою в Україні ми маємо найбільшу кількість жінок в новітній світовій історії. Вони проявляють себе не лише як гарні військові фінансистки чи лікарки, але і як сміливі військовослужбовиці, що віддано захищають свою Батьківщину. Наше завдання зробити все, щоб вони могли

будувати кар'єру». Вона додала, що на сьогодні в українській армії скасовані будь-які обмеження щодо призначення та проходження жінками-військовослужбовцями служби на всіх посадах (в тому числі бойових) за всіма групами військово-облікових спеціальностей. Вона зауважила, що треба подолати головні стереотипи - що жінка не повинна бути на нулі, і що жінка набагато слабша за чоловіка. Оці два показники дуже сильно впливають на можливість жінки потрапити на бойові завдання, і тому їй доводиться у декілька разів більше працювати без можливості допустити помилку, додала депутатка.

В ресурсі «Жінки успішно проходять набір до "Гвардії наступу", – МВС» (23 березня 2023) за словами заступниці міністра внутрішніх справ Катерини Павліченко, жінки подають анкети на вступ до штурмових бригад "Гвардії наступу" та успішно проходять етапи відбору. «У нас дійсно є багато жінок, які не тільки подали анкети, а вже успішно пройшли всі відбори й наразі направлені на навчання. Станом на сьогодні це близько 5% з усієї кількості анкет», - зазначила Катерина Павліченко. Вона також зауважила, що наймолодшому кандидату, який подав заявку на вступ до бригад «Гвардії наступу» - 18 років, а найстаршому – більше 60 років.

За даними статті «Перша жінка пройшла Q-курс Сил спецоперацій України» (12.07.2023) у липні 2023 року перша жінка пройшла кваліфікаційний курс (Q-курс) Сил спеціальних операцій ЗС України та

отримала «номер 68» отримала нашивку «спеціальні сили». «Номер 68 — це перша жінка-військовослужбовець, яка подолала дистанцію в декілька місяців проходження Q-курсу ССО. Попереду розподіл в одну з військових частин та тяжка робота задля наближення перемоги України», — повідомляє Командування ССО ЗСУ.

Як зазначається у статті «У підрозділах Держспецтрансслужби вже 5 жінок виконують завдання з розмінування» (23.05.2023 р.). В Україні дедалі більше жінок прагнуть опанувати саперську професію- повідомляє підполковник Михайло Конопельнюк. Станом на травень 2023 року у підрозділах Держспецтрансслужби вже 5 жінок-саперів виконують завдання з розмінування і ще одна наразі проходить курс навчання. За словами підполковника Конопельнюка, бути сапером — це насамперед свідомий вибір: людина має бути психологічно готова до важкої роботи, що пов'язана з ризиком. Тому перший етап — це тестування на професійну придатність. Після цього — навчання. Ті, хто успішно складе іспит після його завершення, стануть саперами та будуть допущені до проведення розмінування.

За даними ресурсу «Жінкам в армії треба створити рівні з чоловіками права та можливості – експерти» (17 листопада 2023) Ірина Никорак народна депутатка і засновниця проєкту *Arm Woman Now* на засіданні круглого столу на тему: «Жінки у війську: що змінилося за півтора року повномасштабної війни» зауважила, що просуватись по службі жінкам складно. Тому потрібно докладати зусилля: необхідні закони і реформи, «але так само потрібно розуміння на рівні армії, що жінка в армії - це нормально». Никорак зауважила, що на її особисту думку, можна взяти приклад Норвегії де створені жіночі батальйони.

«Ми бачимо колосальне збільшення жінок в ЗСУ після повномасштабного вторгнення, і дуже хотілось, щоб жінки, які зараз несуть службу, хотіли потім залишитись і мали можливість розвиватись. Мені хотілось, щоб особисто ті яскраві, унікальні, сильні жінки, з якими я знайома, мали право вибору. Зараз вони кажуть, що ми будемо воювати до моменту перемоги, а далі ми не хочемо залишатись в армії через

те, що для нас по факту не створені умови. Ми не бачимо рівності - жінкам дуже складно потрапляти на бойові посади, вони повинні доводити свою спроможність», - сказала Никорак.

Крім того, в армії є великі проблеми із забезпеченням жінок формою, берцями. У цьому контексті вона повідомила, що фонд *Arm Woman Now* вже забезпечив безкоштовно формою 6 тисяч жінок на передовій. Наразі також актуально питання термобілизни для жінок. В ЗСУ видають лише чоловічу, яка може служити жінкам лише як тепла піжама. Недостатня кількість зимових курток малого розміру. Крім того, є дуже актуальним питання жіночих бронежилетів.

Міністерство оборони поставило на забезпечення жіночу білизну, яка пройшла всі необхідні випробування в підрозділах Збройних сил України.

Як передає Укрінформ, про це Міноборони повідомляє у Фейсбуці.

«Військовослужбовиці тестували комплекти протягом 2023 року в два етапи, перевіряли їх на функціональність, надійність, якість, зручність, а також на відповідність власним побажанням», - йдеться в повідомленні.

Як зауважили в МОУ, жінки, які брали участь у тестуваннях, позитивно оцінили такі характеристики білизни:

- якісні матеріали (у складі бавовна та еластан), які добре «вентилюються» та відводять вологу;
- зручний крій, що не обмежує рухів і підходить для використання навіть у повній екіпіровці;
- розмірна сітка охоплює широкий спектр розмірів – від XS до XL;
- універсальна, з високою посадкою, гарно тягнеться й тримає форму.

Також зазначається, що комплекти жіночої білизни виготовляються у трьох кольорах - *coyote, olive green, black*. Як повідомляв Укрінформ, Міноборони поставило на забезпечення п'ять зразків бойових балістичних шоломів, які пройшли військові (дослідні) випробування у підрозділах ЗСУ.

3 серпня 2023 року Міністерство оборони України затвердило зразок-еталон костюма літнього польового для військовослужбовиць ЗСУ. Відтепер жіноча

літня польова форма офіційно поставлена на забезпечення. Зазначається, що робота над впровадженням жіночої польової форми розпочалася на виконання доручення міністра та за ініціативи проєкту Arm Women Now, громадської ініціативи Forma Two і за участі радниці – уповноваженої Президента України з питань безбар'єрності ще у 2022 році.

«Вірю, що в новому однострої виконувати як бойові, так і тиллові обов'язки, стане значно комфортніше. До речі, навіть не в усіх країнах-членах НАТО, чий стандарт застосовується для пошиву.

Та і взагалі, жіноча військова форма довго не була повсякденністю в жодній країні.

В США, до прикладу, жінкам дозволено служити в армії з 1948 року і при цьому тільки в 2009 році розпочали розробку і впровадження жіночої уніформи. Лише в 2011 році в американських збройних силах розробили саме жіночу версію уніформи, яка б підходила по антропологічних параметрах. В ізраїльській армії, де жінки також вже понад 50 років проходять обов'язкову строкову службу, жіночу форму видають не у всіх підрозділах. Тож, можна сміливо говорити, що ми серед лідерів», - сказав Олексій Резніков.

Продовжується робота над впровадженням жіночого бронезилета. Вже скоро наші захисниці матимуть можливість отримати не тільки польову форму, а й засоби індивідуального захисту відповідно до своїх антропометричних даних» йдеться у статті «У ЗСУ з'явилася польова форма для жінок, на черзі - жіночі бронезилети» (05 серпня 2023).

Зазвичай жінки підганяли наявну плитоноску під свій розмір. Натомість ці бронезилети враховуватимуть жіночу анатомію. У нових захисних елементах залишили лише дві нижні подушки, а товщину збільшили вдвічі. Про це повідомила заступниця міністра внутрішніх справ Мері Акопян.

Кілька екземплярів військовослужбовиці Київського гарнізону Нацгвардії вже тестують на собі. Виробники кажуть, що система підійде не тільки для жінок, але й для чоловіків з розвинутими грудними м'язами. У Нацгвардії стверджують, що таких бронезилетів не

мають навіть армії країн НАТО йдеться у «Бронезилет для жінок розробили в Україні» (2022)

Як зазначено у ресурсі «У лавах ЗСУ в рази зросла кількість жінок-військових» (15 березня 2023) своєю чергою заступниця директора Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук Світлана Чуніхіна зауважила, що гендерні стереотипи в суспільстві важче піддаються корегуванню, ніж расові, етнічні упередження. Однак в Україні спостерігається досить позитивна динаміка. Якщо в 2018 році ідею рівноправності жінок і чоловіків в армії підтримували 53% українців, то зараз ця цифра зросла до 80%.

У перші дні війни роль українок визнала перша леді Олена Зеленська, яка сказала, що «наш нинішній опір має особливо жіноче обличчя». Вона сказала, що «вклонилася» жінкам своєї країни, включаючи «тих, хто воює в лавах, тих, хто лікує, рятує, годує; тих, хто продовжує виконувати свою звичну роботу - в аптеках, магазинах, на транспорті, в комунальних службах, для того щоб життя тривало і перемагало; тим, хто щодня без паніки забирає дітей з притулків і розважає їх іграми та мультфільмами, щоб рятувати дитячу свідомість від війни», зазначено у статті «Рятуючи себе та своїх дітей, українські жінки рятують і свою країну – Зеленська» (25 травня 2022).

Проте, як і раніше, очікується, що жінки будуть виконувати свої традиційні ролі вихователів дітей. Оскільки чоловікам призовного віку заборонено виїжджати за межі країни, біженцями стали переважно жінки та діти, у тому числі більше 6,3 млн. осіб, які покинули країну із загальної 44 млн. населення.

Ставлення української влади інколи було більш традиційним, ніж прогресивним в інших контекстах, що, можливо, не дивно в країні, де переважна більшість ідентифікує себе як православні християни, що сягає часів Святої Ольги.

За межами армії жінки стали невід'ємною частиною опору та «тилової лінії фронту». Від українки, яка, як повідомляється, збила російський безпілотник із банкою помідорів зі свого балкона, до жінок, які готують коктейлі

Молотова та пакують солдатські сумки, плетуть сітки- всі ці цивільні внески є безсумнівними.

Жінки також зробили свій внесок через репортажі в зоні бойових дій, які коштували життя продюсеру телевізійних новин Олександри Кувшинової та ледь не вбили журналісток Анастасію Станко та Анастасію Волкову.

Співзасновниця ГО "Жінки зі сталі", матір захисника Маріуполя Наталя Кравцова, закликала Папу Римського Франциска посприяти звільненню з полону 167 українок та передала листа від родин військових. Розмовляючи з Папою Римським, вона наголосила, що в російському полоні вже понад 9 місяців утримуються 167 жінок - українських захисниць, медиків, некомбатанток."Це і зовсім юні дівчата, й матері, які більше року, з моменту оточення російськими військовими Маріуполя, не бачили своїх дітей. Але російська сторона не зважає на будь-які аргументи та відмовляється їх звільнити чи обмінювати", - розповіла жінка йдеться у статті «Жінки зі сталі» закликали Папу Римського посприяти звільненню з полону 167 українок» (28.02.2023 р.).

"Війна – це взагалі не чоловіча і не жіноча справа. Це взагалі нелюдська справа. Аби не відбувалось примусу до служби та дискримінації жінок у війську – в Україні має бути створена професійна армія", – переконана Марія Берлінська. Марія була аеророзвідницею, а повернувшись до Києва, створила Центр підтримки аеророзвідки, постачала на фронт дрони та навчала на них літати. Зараз Марія Берлінська займається реінтеграцією ветеранів – переймає досвід США у роботі з людьми, які повернулись з війни. Також вона ініціювала створення жіночого ветеранського руху та адвокаційної та правозахисної кампанії "Невидимий батальйон". Кампанія включала два фільми з історіями жінок-військовослужбовиць, а також соціологічні дослідження про проблеми, з якими стикаються військові жінки. Це, зокрема, сексуальні домагання, відсутність військової форми та гігієнічних засобів. "Раніше жінки брали до рук зброю "неофіційно". Вона воює як снайперка, у мене посестра воювала, а оформлена як кухарка чи швачка. У результаті немає можливості отримати

нагороди для кухарки, у випадку поранення чи загибелі сім'я не може на щось претендувати. Немає можливості продовжити військову кар'єру", – каже волонтерка «Працювала аеророзвідницею та захищала права жінок-військових. Марія Берлінська. СУСПІЛЬНЕ | ЛЮДИ» (14.10.2021 р.).

У період початку війни, жінки в Україні внесли свій важливий внесок у військові справи та громадські ініціативи. Репортажі в зоні бойових дій, які здійснювали жінки, призвели до втрати життя продюсера телевізійних новин Олександри Кувшинової, а журналістки Анастасії Станко та Анастасії Волкової лише вразили. Співзасновниця ГО "Жінки зі сталі", матір захисника Маріуполя Наталя Кравцова, звернулася до Папи Римського з проханням про допомогу у звільненні 167 українок з полону, вказавши на тривале утримання цих жінок російською стороною.

Марія Берлінська, колишня аеророзвідниця, активно підтримує ідею професійної армії в Україні, щоб уникнути примусу та дискримінації жінок. Вона заснувала Центр підтримки аеророзвідки, що забезпечує фронт дронами та навчає особовий склад. Крім того, вона стала ініціатором створення жіночого ветеранського руху та кампанії "Невидимий батальйон", спрямованої на захист прав жінок-військовослужбовців.

«Велика кількість медиків загинули, велика кількість – в полоні. І все це щодня змінюється не на нашу користь» - говорить засновниця медичного батальйону «Госпітальєри» Яна Зінкевич. 19-річна Яна Зінкевич створила в 2014 році медичний батальйон «Госпітальєри» за даними статті «Яна Зінкевич: «Велика кількість медиків загинули, велика кількість – в полоні. І все це щодня змінюється не на нашу користь» (13.06.2022 р.)

Залізна леді ЗСУ або єдина жінка-генерал Тетяна Остащенко у 2019 році стала командувачкою Медичних сил, а в серпні 2021-го – першою жінкою – бригадним генералом у ЗСУ. В її підпорядкуванні близько 20 000 лікарів, фельдшерів, медичних сестер, парамедиків, водіїв, велика кількість лікарень, десятки мобільних шпиталів і стабілізаційних пунктів вздовж 1500-кілометрової лінії

фронту. Ще в червні 2021 року Тетяна Остащенко стала першою жінкою в Україні, яка отримала генеральське звання в ЗСУ. З того часу президент Зеленський підвищив її з бригадного генерала до генерал-майора у червні 2022 року «Залізна леді ЗСУ або єдина жінка-генерал. Як Тетяна Остащенко підвищує ефективність військової медицини в ситуації щоденного краш-тесту» (13.06.2023 р.).

«Україні потрібен не фемінізм, а націоналізм». Військовиці Третньої окремої штурмової бригади про мобілізацію жінок та сексизм в армії. «Я завжди кажу, що Україні потрібен не фемінізм, а націоналізм. Чоловік ти чи жінка — ти маєш приносити коефіцієнт корисної дії. В армії, у волонтерстві — будь-де. Ти маєш відчувати в собі, що ти можеш зробити корисного. Можеш принести користь в армії, бути штурмовиком, медиком, кадровиком — ідеш і робиш. Незалежно від статі», — заявила хорунжа Третій окремої штурмовій бригаді «Мамайка». «Україні потрібен не фемінізм, а націоналізм». Військовиці Третньої окремої штурмової бригади про мобілізацію жінок та сексизм в армії» (11.03.2024 р.)

За інформацією «Реалії та перспективи сучасного українського жіноцтва у війську» (20.12.2023 р.) щодо жіноцтва в арміях різних країн світу: «Частка військовослужбовиць в арміях світу варіює. Це біля 3 % в Індії, 10 % у Великій Британії, 15 % у Франції, 13 % у Швеції, 16 % у США, 15,3 % у Канаді, і 27 % в Південній Африці». Найяскравішим прикладом жіночої присутності в армії є,

безумовно, Ізраїль. Але жінки також служать у збройних силах Франції, Німеччини, Канади, Іспанії, Швеції, США, Великобританії, Норвегії, Китаю, Еритреї, Північної Кореї, Перу, Малайзії, Беніну тощо.

Висновки. Думка Державного секретаря Міноборони України, Людмили Дараган, свідчать про прогрес у подоланні гендерних стереотипів у військовому середовищі. Після подолання першого стереотипу, що жінка не може воювати, виникає потреба у подоланні іншого - "жінка не може командувати". Проте, наукові публікації про роль українських жінок у війні практично відсутні, хоча вона виявляється не тільки у ролі фінансистів або лікарів, але й у військовому ділі, де вони виступають як сміливі військовослужбовці. Тому, важливо забезпечити жінкам в армії рівні права та можливості з чоловіками.

Однак невизначено, які наслідки матиме участь жінок у війні на українське суспільство після припинення бойових дій. Хоча роль жінок у війнах 20-го століття сприяла їх політичному представництву та емансипації, немає гарантій, що цей процес відбудеться і у випадку України.

Сержантка ЗСУ, Аліна Сарнацька, вважає, що зміни в ставленні до жінок в армії можливі лише тоді, коли до армії долучиться багато жінок. Гендерний підхід в армії передбачає, що відбір особового складу здійснюється за професійними якостями, а не за статевою ознакою. Таким чином, рівність полягає у можливості вибору і реалізації цього вибору, незалежно від статі.

Список використаних джерел

1. Почуй військову»: фотовиставка з історіями жінок, які у війську (січень 2024). – Режим доступу: <https://nzl.theukrainians.org/pochuj-vijskovu-fotovystavka-z-istoriyamy-zhinok-yaki-u-vijsku.html>
2. Аваков: Майже 39% працівників системи МВС - жінки (4 грудня 2019). – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2830433-avakov-majze-39-pracivnikiv-sistemi-mvs-zinki.html>
3. Кількість жінок у підрозділах МВС зросла — заступник міністра (07 грудня 2019). – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2833038-kilkist-zinok-u-pidrozdilah-mvs-zroslo-zastupnik-ministra.html>
4. Впровадження гендерної рівності у секторі безпеки і оборони України: досягнення та виклики (17 грудня 2019). – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2837474-vprovadzenna-gendernoi-rivnosti-u-sektori-bezpeki-i-oboroni-ukraini-dosagnenna-ta-vikliki.html>
5. У нашому війську служить понад 31 тисяча жінок (4 березня 2021). – Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2021/03/v-nashomu-vijsku-sluzhyt-ponad-31-tysyacha-zhinok/>
6. Дубчак Н.І. (2008). Жінки у Збройних Силах України: проблеми гендерної політики. Стратегічні пріоритети, 4(9), 187-192. https://www.libr.dp.ua/text/sp_2008_4_22.pdf
7. Спіріна Т. П., Гришуняк І.С. (2019). Військовослужбовці-жінки: виклик стереотипам. Педагогічні науки, 87, 189-192. <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2019-87-34>

Питання психології

8. Жінка. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії (20 лютого 2024). – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0>
9. Російське вторгнення в Україну (з 2022). Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії (7 березня 2024). – Режим доступу: <http://surl.li/exqwk>
10. Російсько-українська війна (з 2014). Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії (6 червня 2023). – Режим доступу: <http://surl.li/smhe>
11. Скільки жінок-військовослужбовців служать у Збройних Силах України — нові дані Кадрового центру (4 грудня 2021). – Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2021/12/04/skilky-zhinok-vijskovosluzhbovcziv-sluzhat-u-zbrojnyh-sylah-ukrayiny-novi-dani-kadrovogo-centru/>
12. Чисельність жінок у ЗСУ - понад 62 тис. осіб, близько 5 тис. виконують завдання в районі проведення бойових дій (20 листопада 2023). – Режим доступу: <https://interfax.com.ua/news/general/948798.html>
13. Із 2014 року кількість жінок у Збройних силах України зросла у два з половиною рази (15 березня 2023). – Режим доступу: <https://zmina.info/news/z-2014-roku-kilkist-zhinok-u-zbrojnyh-sylah-ukrayiny-zroslo-u-25-raza/>
14. На полі бою в Україні найбільша кількість жінок в новітній історії – Міноборони (21 листопада 2023). – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/news/211123-na-poli-boyu-v-ukrayini-naybilsha-kilkist-zhinok-v-novitniy-istoriyi-minoborony>
15. Жінки успішно проходять набір до “Твардії наступу”, – МВС (23 березня 2023). – Режим доступу: https://lb.ua/society/2023/03/23/549712_zhinki_uspishno_prohodvat_nabir.html
16. Перша жінка пройшла Q-курс Сил спецоперацій України (12 липня 2023). – Режим доступу: <http://surl.li/rojip>
17. У підрозділах Держспецтрансслужби вже 5 жінок виконують завдання з розмінування (23 травня 2023). – Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2023/05/23/u-pidrozdilah-derzhspecztranssluzhby-vzhe-5-zhinok-vykonuyut-zavdannya-z-rozminuvannya/>
18. Жінкам в армії треба створити рівні з чоловіками права та можливості – експерти (17 листопада 2023). – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3788271-zinkam-v-armii-treba-stvoriti-rivni-z-colovikami-prava-ta-mozlivosti-eksperti.html>
19. У ЗСУ з’явилася польова форма для жінок, на черзі - жіночі бронезилети (05 серпня 2023). – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3744642-u-zsu-zavilasa-polova-forma-dla-zinok-na-cerzi-zinoci-bronezileti.html>
20. Бронезилет для жінок розробили в Україні (2022). – Режим доступу: <https://nzi.theukrainians.org/bronezhilet-dlya-zhinok-rozroblyv-v-ukrayini.html>
21. У лавах ЗСУ в разі зросла кількість жінок-військових (15 березня 2023). – Режим доступу: <https://ua.news.ua/ukraine/v-rvadah-vsuv-razy-vozroslo-kolichestvo-zhenshin-voennosluzhashhih>
22. Рятуючи себе та своїх дітей, українські жінки рятують і свою країну – Зеленська (25 травня 2022). – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3491771-ratuuci-sebe-ta-svoih-ditej-ukrainski-zinki-ratuut-i-svou-krainu-zelenska.html>
23. Жінки зі сталі» закликали Папу Римського посприяти звільненню з полону 167 українок» (28 лютого 2023). – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3676488-zinki-zi-stali-zaklikali-papu-rimskogo-pospriati-zvilnennu-z-polonu-167-ukrainok.html>
24. «Працювала аеророзвідницею та захищала права жінок-військових. Марія Берлінська. СУСПІЛЬНЕ | ЛЮДИ» (14 жовтня 2021). – Режим доступу: <https://suspilne.media/172049-pracuvала-aerorozvidniceu-ta-zahisala-prava-zinok-vijskovih-maria-berlinska-suspilne-ludi/>
25. Яна Зінкевич: «Велика кількість медиків загинули, велика кількість – в полоні. І все це щодня змінюється не на нашу користь» (13 червня 2022). – Режим доступу: https://lb.ua/society/2022/06/13/519824_yana_zinkevich_velika_kilkist.html
26. Залізна леді ЗСУ або єдина жінка-генерал. Як Тетяна Остащенко підвищує ефективність військової медицини в ситуації щоденного краш-тесту» (13 червня 2023). – Режим доступу: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/zalizna-ledi-zsu-abo-edina-zhinka-general-yak-tetyana-ostashchenko-kozhnogo-dnya-proyavlyae-zhinoche-liderstvo-na-linii-frontu-04072023-14275>
27. Україні потрібен не фемінізм, а націоналізм». Військовиці Третьої окремої штурмової бригади про мобілізацію жінок та сексизм в армії» (11 березня 2024). – Режим доступу: <https://divoche.media/2024/03/11/ukraini-potriben-ne-feminizm-a-natsionalizm-viyskovytsi-tretoi-okremoi-shturnovoi-bryhady-pro-mobilizatsiiu-zhinok-ta-seksyzm-v-armii/>
28. Реалії та перспективи сучасного українського жіноцтва у війську» (20 грудня 2023). – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/blog/suspilstvo/realiyi-ta-perspektyvy-suchasnoho-ukrayinskoho-zhinotstva-u-viysku>
29. Дуденко М.О., Чоботько М.А. (2022). Жінка-гілоохоронець. *Матеріали VIII Всеукраїнської студентської науково-методичної інтернетконференції «Неолімпійський Спорт: Історія, Проблеми Управління Та Система Підготовки Спортсменів»*. Дніпро, 169-174.

30. Чоботько М.А. (2022). Гендерна рівність серед правоохоронців в умовах воєнного стану. *Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України»*. Київ, 291-294.
31. Чоботько М.А. (2022). Жінки як військовослужбовці в Україні під час воєнного стану: їх значення та гендерна рівність. *Міжнародна науково-практична конференція «Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів: актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану»*. Хмельницький, 855-856.
32. Чоботько І.І., Чоботько М.А. (2022). Парадигма жінок-охоронців у професійній діяльності. *Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Фізична культура в університетській освіті: інновації, досвід та перспективи розвитку в умовах сучасності»*. Дніпро, 294-298.
33. Оргієць, Д., Чоботько, М. (2020). Урахування гендерних аспектів під час спеціальної фізичної підготовки співробітників поліції. *Матеріали конференцій Молодіжної наукової ліги*. Харків, 19-21. <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/liga/article/view/2016>
34. Чоботько М.А. Чоботько І.І. (2020). Гендерні відмінності співробітників національної поліції у вивченні рукопашного бою. *III Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми забезпечення національної безпеки держави»*. Київ, 345-347. https://www.researchgate.net/publication/348691234_Genderni_vidminnosti_spivrobitnikov_Nacionalnoi_policii_u_vivcenni_rukopasnogo_bou
35. Темриєнко Н.В., Чоботько М.А. (2021). Основные направления физической подготовки женщин-полицейских. *Міжнародная научная конференция «Научный поиск курсантов»*. Могилев, 314-315.
36. Чоботько М.А. (2020). Жінки в структурах МВС. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів, молодих вчених «Юність науки-2020: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства»*. Чернігів, 614-616.

References

1. Pochui viiskovu»: fotovystavka z istoriiamy zhinok, yaki u viisku [Hear the military: photo exhibition with stories of women in the army] (sichen 2024). – Rezhym dostupu: <https://nzl.theukrainians.org/pochuj-vijskovu-fotovystavka-z-istoriyamy-zhinok-yaki-u-vijsku.html> (in Ukrainian)
2. Avakov: Maizhe 39% pratsivnykiv systemy MVS – zhinky [Avakov: Almost 39% of employees of the Ministry of Internal Affairs are women] (4 hrudnia 2019). – Rezhym dostupu: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2830433-avakov-majze-39-pracivnikiv-sistemi-mvs-zinki.html> (in Ukrainian)
3. Kilkist zhinok u pidrozdilakh MVS zrosla — zastupnyk ministra [Deputy Minister: Number of women in units of the Ministry of Internal Affairs has increased] (07 hrudnia 2019). – Rezhym dostupu: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2833038-kilkist-zhinok-u-pidrozdilah-mvs-zrosla-zastupnik-ministra.html> (in Ukrainian)
4. Vprovadzhennia hendernoi rivnosti u sektori bezpeky i oborony Ukrainy: dosiahnennia ta vyklyky [Implementing gender equality in the security and defence sector of Ukraine: achievements and challenges] (17 hrudnia 2019). – Rezhym dostupu: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2837474-vprovadzennia-gendernoi-rivnosti-u-sektori-bezpeki-i-oboroni-ukraini-dosagnenna-ta-vikliki.html> (in Ukrainian)
5. U nashomu viisku sluzhyt ponad 31 tysiacha zhinok [More than 31 thousand women serve in our army] (4 bereznia 2021). – Rezhym dostupu: <https://armyinform.com.ua/2021/03/v-nashomu-vijsku-sluzhyt-ponad-31-tysyacha-zhinok/> (in Ukrainian)
6. Dubchak N.I. (2008). Zhinky u Zbroinykh Sylakh Ukrainy: problemy hendernoi polityky. Stratehichni priorytety [Women in the Armed Forces of Ukraine: problems of gender policy], 4(9), 187-192. https://www.libr.dp.ua/text/sp_2008_4_22.pdf (in Ukrainian)
7. Spirina T. P., Hrytsuniak I.S (2019). Viiskovosluzhbovtsi-zhinky: vyklyk stereotypam. Pedahohichni nauky [Female military personnel: challenging stereotypes], 87, 189-192. <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2019-87-34> (in Ukrainian)
8. Zhinka. Material z Vikipedii — vilnoi entsyklopedii [Woman. Material from Wikipedia, the free encyclopedia] (20 liutoho 2024). – Rezhym dostupu: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0> (in Ukrainian)
9. Rosiiske vtornnennia v Ukrainu (z 2022). Material z Vikipedii – vilnoi entsyklopedii [Russian invasion of Ukraine (since 2022). Material from Wikipedia, the free encyclopedia] (7 bereznia 2024). – Rezhym dostupu: <http://surl.li/exqwk> (in Ukrainian)
10. Rosiisko-ukrainska viina (z 2014). Material z Vikipedii — vilnoi entsyklopedii [Russian-Ukrainian war (since 2014). Material from Wikipedia, the free encyclopedia] (6 chervnia 2023). – Rezhym dostupu: <http://surl.li/smhe> (in Ukrainian)

11. Skilky zhinok-viiskovosluzhbovtsiv sluzhat u Zbroinykh Sylakh Ukrainy — novi dani Kadrovoho tsentru [How many women servicemen serve in the Armed Forces of Ukraine - new data from the Personnel Centre] (4 hrudnia 2021). – Rezhym dostupu: <https://armyinform.com.ua/2021/12/04/skilky-zhinok-vijskovosluzhbovtziv-sluzhat-u-zbroinykh-sylakh-ukrayiny-novi-dani-kadrovogo-czentru/> (in Ukrainian)
12. Chyselnist zhinok u ZSU - ponad 62 tys. osib, blyzko 5 tys. vykonuiut zavdannia v raioni provedennia boiovykh dii [The number of women in the Armed Forces of Ukraine is over 62,000, with about 5,000 performing tasks in the combat zone] (20 lystopada 2023). – Rezhym dostupu: <https://interfax.com.ua/news/general/948798.html> (in Ukrainian)
13. Iz 2014 roku kilkist zhinok u Zbroinykh sylakh Ukrainy zrosla u dva z polovynoiu razy [Since 2014, the number of women in the Armed Forces of Ukraine has increased by two and a half times] (15 bereznia 2023). – Rezhym dostupu: <https://zmina.info/news/z-2014-roku-kilkist-zhinok-u-zbroinykh-sylakh-ukrayiny-zrosla-u-25-raza/> (in Ukrainian)
14. Na poli boiu v Ukraini naibilsha kilkist zhinok v novitnii istorii – Minoborony [Ministry of Defence: Ukraine has the largest number of women on the battlefield in recent history] (21 lystopada 2023). – Rezhym dostupu: <https://day.kyiv.ua/news/211123-na-poli-boyu-v-ukrayini-naybilsha-kilkist-zhinok-v-novitniy-istoriyi-minoborony> (in Ukrainian)
15. Zhinky uspishno prokhodiat nabir do “Hvardii nastupu”, – MVS [Women are successfully recruited to the 'Offensive Guard' - Ministry of Internal Affairs] (23 bereznia 2023). – Rezhym dostupu: https://lb.ua/society/2023/03/23/549712_zhinky_uspishno_prohodyat_nabir.html (in Ukrainian)
16. Persha zhinka proishla Q-kurs Syl spetsoperatsii Ukrainy [First woman to complete Q-course of the Special Operations Forces of Ukraine] (12 lypnia 2023). – Rezhym dostupu: <http://surl.li/rojip> (in Ukrainian)
17. U pidrozdilakh Derzhspetstranssluzhby vzhe 5 zhinok vykonuiut zavdannia z rozminuvannia [There are already 5 women performing demining tasks in the units of the State Service of Ukraine for Special Transport Services] (23 travnia 2023). – Rezhym dostupu: <https://armyinform.com.ua/2023/05/23/u-pidrozdilakh-derzhspetztranssluzhby-vzhe-5-zhinok-vykonuyut-zavdannia-z-rozminuvannya/> (in Ukrainian)
18. Zhinkam v armii treba stvoryty rivni z cholovikamy prava ta mozhlyvosti – eksperty [Women in the army should be given equal rights and opportunities with men - experts] (17 lystopada 2023). – Rezhym dostupu: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3788271-zinkam-v-armii-treba-stvoriti-rivni-z-colovikami-prava-ta-mozlivosti-eksperti.html> (in Ukrainian)
19. U ZSU z'avylasia polova forma dlia zhinok, na cherzi - zhinochi bronezhylety [The Ukrainian Armed Forces have field uniforms for women, and women's bulletproof vests are next] (05 serpnia 2023). – Rezhym dostupu: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3744642-u-zsu-zavilasa-polova-forma-dla-zinok-na-cerzi-zinoci-bronezilety.html> (in Ukrainian)
20. Bronezhylet dlia zhinok rozrobyly v Ukraini [Body armour for women developed in Ukraine] (2022). – Rezhym dostupu: <https://nzi.theukrainians.org/bronezhylet-dlya-zhinok-rozrobyly-v-ukrayini.html> (in Ukrainian)
21. U lavakh ZSU v razy zrosla kilkist zhinok-viiskovykh [The number of women soldiers in the Armed Forces has increased significantly] (15 bereznia 2023). – Rezhym dostupu: <https://ua.news.ua/ukraine/v-ryadah-vsu-v-razy-vozroslo-kolichestvo-zhenshin-voennosluzhashhiih> (in Ukrainian)
22. Riatuiuchy sebe ta svoikh ditei, ukraïnski zhinky riatuiut i svoiu krainu – Zelenska [By saving themselves and their children, Ukrainian women are also saving their country - Zelenska] (25 travnia 2022). – Rezhym dostupu: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3491771-ratuuci-sebe-ta-svoih-ditej-ukraïnski-zinki-ratuut-i-svou-krainu-zelenska.html> (in Ukrainian)
23. Zhinky zi stali» zaklykaly Papu Rymskoho pospriaty zvilnenniu z polonu 167 ukrainok» [Women of Steel called on the Pope to help release 167 Ukrainian women from captivity] (28 liutoho 2023). – Rezhym dostupu: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3676488-zinki-zi-stali-zaklikali-papu-rimskogo-pospriati-zvilnenniu-z-polonu-167-ukrainok.html> (in Ukrainian)
24. «Pratsiuvala aerorozvidnytseiu ta zakhyshchala prava zhinok-viiskovykh. Mariia Berlinska. SUSPILNE | LIUDY» [“She worked as an aerial reconnaissance officer and defended the rights of women in the military. Maria Berlinska. PUBLIC | PEOPLE”] (14 zhovtnia 2021). – Rezhym dostupu: <https://suspilne.media/172049-pracuvava-aerorozvidniceu-ta-zahisala-prava-zinok-vijskovih-maria-berlinska-suspilne-ludi/> (in Ukrainian)
25. Yana Zinkevych: «Velyka kilkist medykiv zahynuly, velyka kilkist – v poloni. I vse tse shchodnia zminiuietsia ne na nashu koryst» [Yana Zinkevich: "A large number of medics have been killed, a large number are in captivity. And all this is changing every day not in our favour"] (13 chervnia 2022). – Rezhym dostupu: https://lb.ua/society/2022/06/13/519824_yana_zinkevich_velika_kilkist.html (in Ukrainian)
26. Zalizna ledi ZSU abo yedyna zhinka-heneral. Yak Tetiana Ostashchenko pidvyshchuie efektyvnist viiskovoi medytsyny v sytuatsii shchodennoho krash-testu» [Iron Lady of the Armed Forces of Ukraine or the only female general. How Tetiana Ostashchenko improves the effectiveness of military medicine in a situation of daily crash test"] (13 chervnia 2023). – Rezhym dostupu: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/zalizna-ledi-zsu-abo-edina-zhinka-general-yak-tetyana-ostashchenko-kozhnogo-dnya-proyavlyae-zhinoche-liderstvo-na-linii-frontu-04072023-14275> (in Ukrainian)

27. Ukraini potriben ne feminizm, a natsionalizm». Viiskovytsi Tretoi okremoi shturmovoi bryhady pro mobilizatsiiu zhinok ta seksyzm v armii» [Ukraine needs nationalism, not feminism". Soldiers of the Third Separate Assault Brigade on the mobilisation of women and sexism in the army"] (11 bereznia 2024). – Rezhym dostupu: <https://divoche.media/2024/03/11/ukraini-potriben-ne-feminizm-a-natsionalizm-viiskovytsi-tretoi-okremoi-shturmovoi-bryhady-pro-mobilizatsiiu-zhinok-ta-seksyzm-v-armii/> (in Ukrainian)

28. Realii ta perspektyvy suchasnoho ukrainskoho zhinotstva u viisku» [Realities and prospects of modern Ukrainian women in the army"] (20 hrudnia 2023). – Rezhym dostupu: <https://day.kyiv.ua/blog/suspilstvo/realiyi-ta-perspektyvy-suchasnoho-ukrayinskoho-zhinotstva-u-viysku> (in Ukrainian)

29. Dudenko M.O., Chobotko M.A. (2022). Zhinka-tilookhoronets [Female bodyguard]. *Materialy VIII Vseukrainskoi studentskoi naukovo-metodychnoi internetkonferentsii «Neolimpiiskyi Sport: Istorii, Problemy Upravlinnia Ta Systema Pidhotovky Sportsmeniv»*. Dnipro, 169-174. (in Ukrainian)

30. Chobotko M.A. (2022). Henderna rivnist sered pravookhorontsiv v umovakh voiennoho stanu [Gender equality among law enforcement officers under martial law]. *Materialy VI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Suchasni tendentsii ta perspektyvy rozvytku fizychnoi pidhotovky ta sportu Zbroinykh Syl Ukrainy, pravookhoronnykh orhaniv, riadivnykh ta inshykh spetsialnykh sluzhb na shliakhu yevroatlantychnoi intehtatsii Ukrainy»*. Kyiv, 291-294. (in Ukrainian)

31. Chobotko M.A. (2022). Zhinky yak viiskovosluzhbovtsi v Ukraini pid chas voiennoho stanu: yikh znachennia ta henderna rivnist [Women as military personnel in Ukraine during martial law: their importance and gender equality]. *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia «Sektor bezpeky i oborony Ukrainy na zakhysti natsionalnykh interesiv: aktualni problemy ta zavdannia v umovakh voiennoho stanu»*. Khmelnytskyi, 855-856. (in Ukrainian)

32. Chobotko I.I., Chobotko M.A. (2022). Paradyhma zhinok-okhorontsiv u profesiinii diialnosti [The paradigm of women security guards in professional activities]. *Zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu «Fizychna kultura v universytetskii osviti: innovatsii, dosvid ta perspektyvy rozvytku v umovakh suchasnosti»*. Dnipro, 294-298. (in Ukrainian)

33. Orhiiets, D., Chobotko, M. (2020). Urakhuvannia hendernykh aspektiv pid chas spetsialnoi fizychnoi pidhotovky spivrobotnykiv politsii [Consideration of gender aspects in special physical training of police officers]. *Materialy konferentsii Molodizhnoi naukovo lihy*. Kharkiv, 19-21. <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/liga/article/view/2016> (in Ukrainian)

34. Chobotko M.A. Chobotko I.I. (2020). Henderni vidminnosti spivrobotnykiv natsionalnoi politsii vyvchenni rukopashnoho boiu [Gender differences in the training of national police officers in hand-to-hand combat]. *III Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia «Suchasni problemy zabezpechennia natsionalnoi bezpeky derzhavy»*. Kyiv, 345-347. https://www.researchgate.net/publication/348691234_Genderni_vidminnosti_spivrobotnykiv_Natsionalnoi_politsii_u_vivcenni_rukopashnogo_boiu (in Ukrainian)

35. Temrienko N.V., Chobotko M.A. (2021). Osnovnyie napravleniia fizicheskoy podgotovki zhenschin-politseyskikh [Main areas of physical training for female police officers]. *Mizhnarodnaya nauchnaya konferentsiia «Nauchnyiye poisk kursantov»*. Mogilev, 314-315. (in Russian)

36. Chobotko M.A. (2020). Zhinky v strukturakh MVS [Women in the structures of the Ministry of Internal Affairs]. *Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii studentiv, aspirantiv, molodykh vchenykh «Yunist nauky-2020: sotsialno-ekonomichni ta humanitani aspekty rozvytku suspilstva»*. Chernihiv, 614-616. (in Ukrainian)

Summary

RAISING GENDER AWARENESS IN SOCIETY IS THE PATH TO EQUALITY IN DEFENCE AND SECURITY

Chobotko M. A. Lecturer of the Department of special physical training

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Chobotko I. I. Senior Lecturer of the Department of Physical Education and tactical and special training of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Introduction. The article examines the trends of changing stereotypes in the modern world and measures aimed at ensuring gender equality in defence and national security. Despite the existence of stereotypes, in recent years there has been an increase in the number of women holding leadership positions and participating in military structures. The article will examine the impact of stereotypes on women's participation in the military and discuss the possibilities of raising gender awareness in society as a way to achieve equality in the defence and security sector.

Purpose. To analyse and discuss the problems of gender equality in the military sphere, highlight trends in its change in the modern world, and support measures aimed at ensuring equal opportunities for women in the defence and national security sector.

Methods. Legislative analysis: indicates the restrictions that have existed for women in the military since Russia's invasion of Ukraine. This analysis of the legislation relates to restrictions on military personnel and access to leadership positions in military structures; Statistical analysis: the text provides data on the increasing proportion of women in various military structures, as well as their participation in leadership positions. This analysis is based on statistical data on the number of women in various defence and security sectors; documentary analysis: quotes from government officials and others to confirm the trend of changes in policy on gender equality in defence and national security; literature analysis: findings and studies that reveal stereotypes about the role of women in the military and point to their capabilities and achievements in this area; critical analysis: analysis and critical perception of arguments that claim

Originality. The scientific novelty and practical significance of the research results is to identify and analyse the dynamics of changes in the military sphere of Ukraine, in particular, the growth in the number of women servicewomen and their active participation in hostilities during the Russian-Ukrainian war. Women's participation in the Armed Forces of Ukraine has been increasing since the beginning of the conflict with Russia in 2014 and reached a new level after the Russian invasion in 2022. Women have been actively joining territorial defence units and holding various positions in the armed forces, which opens up new opportunities for them in the country's defence and security sector. The significant increase in the number of women in the military indicates their readiness and willingness to actively participate in the defence of their country in the face of external threats. This indicates a change in socio-cultural stereotypes and a revision of gender roles in the military. Further analysis of the data indicates that women in the military have a diverse professional composition, including both officers and soldiers, as well as civilian personnel. This highlights the wide range of opportunities they have in the military. The presence of women in leadership positions demonstrates their professional competence and openness to leadership roles in the military. Another important aspect is that some women servicewomen have children, and there are support programmes for women with minor children and single mothers, which indicates that their personal situations and needs are taken into account.

Conclusion. The opinion of the State Secretary of the Ministry of Defence of Ukraine, Liudmyla Darahan, shows significant progress in overcoming gender stereotypes in the military environment. It is emphasised that after successfully overcoming the first stereotype that a woman cannot fight, there is a need to overcome the next one - "a woman cannot command". However, it turns out that there are almost no scientific publications on the role of Ukrainian women in war, although they actively act as brave servicewomen, not limited to financial or medical roles. Therefore, it is important to ensure that women in the army have equal rights and opportunities as men. However, it remains to be seen what impact women's participation in war will have on Ukrainian society after the end of hostilities. While the role of women in the wars of the last century contributed to their political representation and emancipation, there is no guarantee that this process will be repeated in the context of modern Ukraine.

Alina Sarnatska, a sergeant in the Armed Forces of Ukraine, is convinced that changes in attitudes towards women in the army are only possible with the active participation of women in the army itself. The gender approach in the army means that personnel are selected based on professional qualities, not gender. Thus, equality means the possibility to choose and exercise this choice, regardless of gender.

Keywords: gender equality; women; military service; stereotypes; defence sector.

Концептуалізація – Чоботько І. І.

Методика – Чоботько М. А.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

The authors declare that they have no conflict of interest.

Дата надходження рукопису/Date of receipt of the manuscript: 17.01.24.

Дата прийняття рукопису/Date of acceptance of the manuscript: 19.04.24.

© 2024. This work is under an open license CC BY-NC 4.0.